

БАНКОВИТЕ ПАРИ

Исидор Карадимов

Висше училище по застраховане и финанси

BANK'S MONEY

Isidor Karadimov

Анотация: Банковите пари са средство за привличане и кредитиране от страна на финансовите институции. Състоянието на банковия сектор е незадоволително. Политиката на БНБ по отношение на паричното предлагане и последствията от забавяне въвеждането на отрицателния лихвен процент са причина за намаляне темпа на растеж. Икономическото развитие може да бъде стимулирано с увеличение на потреблението, в това число с по-ефективно потребителско кредитиране. Ипотечните кредити в България са най-скъпи, в сравнение с други страни от ЕС и САЩ.

Ключови думи - банкови пари, кредитиране, банки, отрицателен лихвен процент, БНБ, ЕЦБ, лихви, марж.

Abstract: Bank money is a means of attracting and lending by financial institutions. The banking sector is unsatisfactory. BNB policy regarding the money supply and the consequences of delaying the introduction of negative interest rates are a reason for reducing the rate of growth. Economic development can be stimulated by an increase in consumption, including a more efficient consumer lending. Mortgage loans in Bulgaria are the most expensive compared to other EU countries and the USA.

Keywords - bank's money, lending, banks, negative interest rate, BNB, ECB interest margin

Живеем в един нов икономически свят. Възлагаме надежди на стари икономически модели, които вече не са толкова работещи. Централните банки не успяват достатъчно ефективно да се справят сами. Финансовите борси губят доверието на инвеститорите. Свидетели сме на пазарни сътресения и ниски нива на печалба на банковия сектор в Европа, висок дефлационен риск в ЕС и несигурен банков сектор. Труден е и достъпът до финансиране. Несигурност има в част от утвърдените икономики. Все още сме свидетели на последствията от финансовата кризата през 2008г. Очакваме поредният икономически балон да се спуска, независимо дали ще бъде технологичния, нефтения, дълговия или пък някой друг.

Използвам термина "банкови пари" за кредитния и депозитния портфейл на банките. В него не включвам парите като "кеш", а само привлечените депозити, раздаденото кредитиране и самия достъп до финансиране от корпоративни и физически лица чрез банка или финансово предприятие.

Българският лев е фиксиран към еврото. Поради тази причина, мерките, които се взимат от ЕЦБ по отношение на лихвените проценти в еврозоната, сериозно рефлексират върху нашата икономика, привлечените депозити и кредитирането. Още

от средата на 2014г. Европейската Централна Банка предприе редица мерки по паричната политика. Това се наложи заради много ниското ниво на инфлацията и дефлацията. Мерките бяха насочени към лихвените проценти, за да се улесни достъпа до финансиране и следователно да се увеличи кредитирането, и по този начин вътрешното търсене в ЕС. Основна цел беше ускоряването темпа на инфлацията. Още през юни същата година, ЕЦБ понижи лихвените проценти при основните операции по рефинансиране, лихвения процент по пределното кредитно улеснение и въведе за пръв път в Европа отрицателен лихвен процент по депозитното улеснение. През този период Централната банка намали лихвените си проценти почти до нулеви нива, което осигури евтин достъп до средства за търговските банки. Тези мерки не дадоха нужния резултат. Кредитирането остана все така ограничено, потреблението не се увеличи, а компаниите не инвестираха, което забави икономическия ръст на ЕС. Поради тази причина през 2015г. ЕЦБ въведе така нареченото “Количествено облекчение”, чиято цел беше изкупуването на държавни и корпоративни облигации. Банките в еврозоната драстично намалиха лихвите по депозитите и кредитите. С въвеждането на тези мерки и по-специално отрицателния лихвен процент, започна понижаване на лихвените проценти на междубанковия пазар в еврозоната. Това се случи с значително по-бързо темпо, в сравнение с българския паричен пазар. Тази тенденция създаде нарастване на спредовете между лихвените проценти на българския пазар и еврозоната при необезпечените депозити с матуритет до 6 месеца. Към края на 2015г. лихвените проценти на паричните пазари в еврозоната достигнаха отрицателни стойности за сделки с матуритет до 6 месеца включително. В същото време ситуацията на българския пазар беше доста по-различна. Причината беше в политиката на БНБ, която не въведе “на време” отрицателния лихвен процент за свръх резерви. Чак на 04.01.2016г. централната ни банка взе решение да прибегне до отрицателния лихвен процент. По този начин БНБ ще “накара” търговските банки да потърсят алтернатива, в която да вложат свръх резервите си и да раздават повече кредити. Тази мярка ще затрудни ликвидността на банките.

На следващите графики е отразено забавянето на кредитирането заради политиката на БНБ, какъв е маржът на печалба от привлечени и раздадени средства. Ще съпоставя и лихвените проценти в няколко развиващи се и развити страни.

От графика № 1 и 2 може да се проследи за последните три години, а именно 2013, 2014 и 2015г. колко са били паричните салда на търговските банки от група 1 и 2. В група 1 се включват: УниКредит Булбанк, Банка ДСК, Първа Инвестиционна Банка, Обединена Българска Банка, Райфайзенбанк. БНБ ги класира в тази група поради обстоятелството, че притежават най-големи активи.

Във втора група се включват всички останали, регистрирани на територията на България банки, без клоновете на чуждестранните банки. При банките от група 1 има относително запазване на паричните салда през 2013 и 2014 г. Отчетлива е тенденцията на рязко покачване на стойностите през 2015г. Това се дължи на няколко обстоятелства. От една страна, това са положителните лихви в БНБ. От друга, това е израз на страха на банките относно ликвидността им при евентуална криза, подобна на тази, с КТБ, при която клиентите започнаха да предпочитат банки с по-големи активи. По-плавно изразена е тенденцията при банките от група 2. И там има покачване на паричните салда за периода 2013г. - 2015г., но това се дължи преди всичко на отрицателните лихвени проценти. Трябва да се отбележи, че към тези цифри влизат и парите държани в наличност, като за 2015г. за банките от група 1 са в размер на 695927хил.лв. Явно се вижда, че точно от когато ЕЦБ поема в посока на отрицателните лихвени проценти, в България банките се “радват” на малко над нулева лихва за своите свръх резерви. Благодарение на това решение на БНБ се проявява тенденцията за ограничаване достъпа до банковите пари.

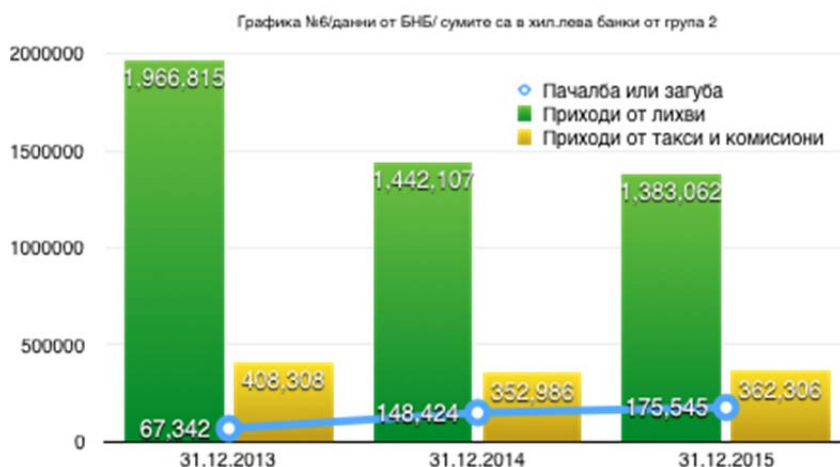
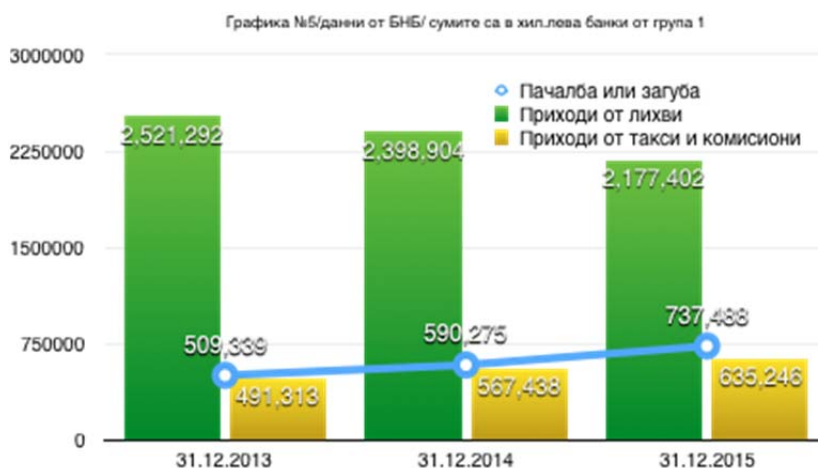
От графика № 3и 4 може да се проследи спада на кредитите, раздадени от търговските банки.

Съществува тенденция за увеличаване на кредитите за периода 2013г. - 2014г. при банките от група 1. Драматично спадане на цитираните величини се случва през 2015г., които достигат дори под нивото за 2013г. Точно обратна е тенденцията при банките от група 2. За периода 2013г.-2014г. има спад в кредитирането, но не рязък. От друга страна относително стабилно се оказва кредитирането при тази група банки за периода 2014г.-2015г. В момент, когато ЕЦБ прави всичко възможно да раздвижи кредитния пазар, на българския паричен пазар се вижда забавяне и в двете групи банки. Причината за тези цифри са положителните лихвени проценти в БНБ. На този фон, ако се анализира кредитирането от финансовите предприятие, които не са занимават с небанково кредитиране или т.н. “бързи кредити” и предприятията, които се занимават с факторинг ще открием, че при тях има ръст на кредитирането за 2015г. За потребителските кредити, отпуснати от дружества, занимаващи се с такава дейност виждаме, че имат ръст с 17,9% на годишна база. За 2015г. са раздадени 1,432 млрд. лв. кредити. Това показва, че населението търси продукти от типа на потребителски кредити, съгласно данни към 31.12.2015г. Същевременно се наблюдава и спад на кредитиране от страна на банките. Средният лихвен процент на вече раздадените кредити за потребление, като не се включва овърдрафт и със срок до

1 година е 23.72%. Този лихвен процент освен че показва огромен марж в печалбата, също може да отговори на въпроса защо има спад в кредитирането. Има компании, занимаващи се с небанково кредитиране, които дават по-добри условия от банките. Редно е да отбележа, че в графиките е показано общото кредитиране и вземане от банките, а не само потребителските кредити. Когато погледнем реално от какво търговските банки успяват да излязат на печалба ще видим, че това е благодарение на таксите и комисионните. За последните 3 години печалбите на банките от група 1 са били – 509339 хил.лв за 2013г., 590275 хил.лв. за 2014г., 737488 хил.лв. за 2015г. и печалбата на банките от група 2 са били 67342 хил.лв. за 2013г., 148424 хил. лв за 2014г. и 175545 хил.лв. за 2015г.

От графики № 5 и 6 може да се види, че банките в България разчитат за печалба от такси и комисиони, а не рискуват в раздаването на кредити или пък в инвестиции. Отчетлива е зависимостта между кредитирането от страна на банките от група 1 и формираната печалба за същия период. При рязък спад в броя на отпуснатите кредити, банките от група 1 увеличават печалбата си. Същата е на приблизителна стойност, стойността на приходите от такси и комисионни.

Потребителите на банкови услуги предпочитат да плащат по-високи такси и комисионни в банки с по-големи активи, считайки най-вероятно, че сигурността е водеща при избора на финансова институция. За банките от група 2, печалбата е на половина от приходите, получени от такси и комисионни при сходно съотношение между приходи от лихви и приходи от такси и при двете групи банки. За банките от група 1, от всички приходи, 23% са от комисионни, а при група 2, процентът е сходен - 21%. Интересно е да се проследи, че след фалита на КТБ, топ 5 на банките, които са в първа група увеличават печалбата, в сравнение с банките от група 2. Това може да се дължи на факта, че част от потребителите са изгубили доверие в по-малките банки и са се насочили към големите. Може би това е и причината банките от група 1 да имат повече приходи от такси и комисионни. Но това, че са най-големи по отношение размера на активите не означава, че са най-стабилни. Ако погледнем кредитните им рейтинги ще видим, че нещата може и да са различни. Банките в топ 5 са: Уникредит Булбанк, която има кредитен рейтинг от ВВ+ според S&P, на второ място по активи е Банка ДСК, тя има Ва2, според Moody's, трети са Първа Инвестиционна банка с кредитен рейтинг от В- според Fitch, следват Обединена Българска банка с рейтинг от В според S&P и накрая в топ 5 е Райфайзенбанк (България) с кредитен рейтинг от ВВВ – според Fitch. Банките в топ 5, независимо, че са с най-големи активи, имат по-нисък кредитен рейтинг от други, като например Алинц България, която няма големи активи, но рейтинга и е ВВВ+ според Fitch. Доверието в тези дружества им позволява да имат по-големи такси и комисионни, както и по-ниски лихви по депозитите.

Въпреки, че в България БНБ все още не беше приела отрицателните лихви, банките се доближаваха до тези в еврозоната. На графика №7 може да се проследят средните лихви по депозити с матуритет от 12 месеца през последните 8 години.

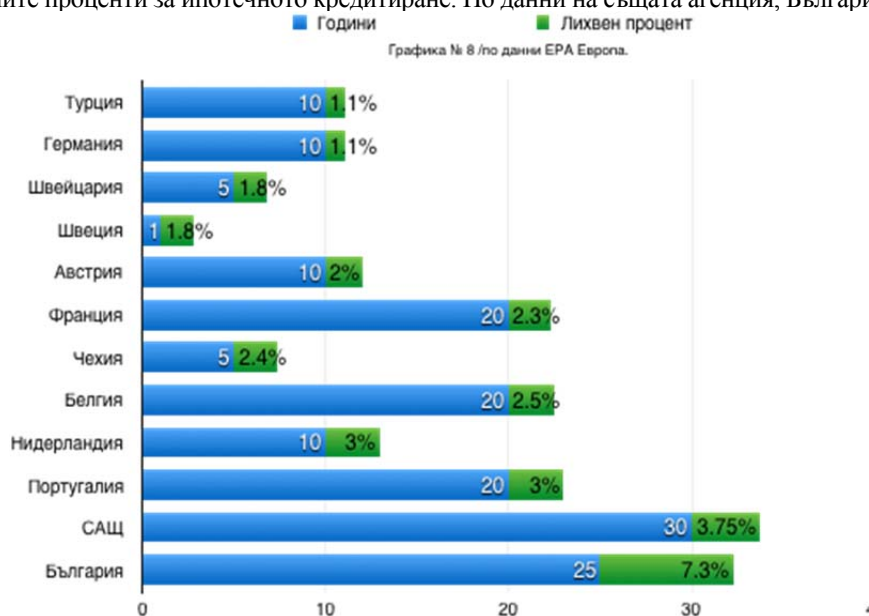
Ясна е тенденцията за спад в размера на средните лихви по депозити с матуритет от 12 месеца. За периода 2008г. - 2016г. стойностите на цитираните величини се понижават поетапно - от 8.03% през 2008г. до 1.38% към началото на 2016г. Няма промяна в размера на лихвите дори при въвеждането на отрицателния лихвен процент, което показва колко голяма е била грешката на БНБ. Централната ни банка е оставила търговските банки да работят с огромен марж на печалба, което по никакъв начин не намаля дефлацията, не увеличава потреблението и не помага на бизнеса. Процентите за последните две години са малко нереално високи. Печалбата на търговските банки се увеличава за 2015г. и 2016г. в пъти, за сметка развитието на икономиката ни. Не е реализирана ефективна политика по отношение на паричното предлагане. По този начин се стига до дефицит и липса на развитие на икономическите параметри, застои на чуждестранните инвестиции. За последната година, 71% от всичките чуждестранни инвестиции са били от овшорни зони. В по-голямата си част представляват изнесена печалба и върната под формата на инвестиция, с цел облекчаване на данъчната тежест. Единственото логично обяснение на ситуацията е евентуалната подготовка от страна на БНБ към някои търговски банки за т.нар. стрес тест, за който най-вероятно е събирана свръх ликвидността. Може би има търговски банки, които не са в добро състояние и без държавна подкрепа не биха могли да продължат своята дейност. ПИБ е пример за посочената тенденция. Тя, без външна подкрепа нямаше да оцелее. Именно поради това, на нашия малък капиталов пазар на ПИБ се сринаха акциите през последната една година с 29.52%. Това показва, че инвеститорите нямат доверие в търговските ни банки. Дори другата банка, която е син чип на БФБ, а именно ЦКБ се срина с 4.10% за последната една година. Само по себе си този факт е притеснителен. Съпоставим към политиката на БНБ, може да означава силно изразена нестабилност в цялостния ни банков сектор.

Банка	Лихвен процент на годишна база по стандартен срочен 12-месечен депозит в лева (към 30.01.2016)	Лихвен процент на годишна база по стандартен срочен 3-месечен депозит в лева (към 30.01.2016)
Уникредит	От 0.35% (за суми до 50,000 лева) до 0.38% (за суми над 50,000 лева)	От 0.15% (за суми до 50,000 лева) до 0.20% (за суми над 50,000 лева)
ДСК	0.01%	0.05%
ПИБ	1.60%	0.55%
ОББ	0.40%	0.20%
Райфайзен	0.05%	-

Когато сравним условията по депозитите в банки, които са в топ 5 ще видим друга картина. В таблицата са банките от група 1 с техните лихвени проценти по депозити. Реално лихвите по депозитите клоняха към 0% известно време преди БНБ да наложи новите правила. Само ПИБ изпъкна със своите 1.60%, но на нея и трябва свеж приток на средства. По този начин леко се изкривява и статистиката за лихвите. Това не е ново явление – банка да има по-висок лихвен процент от останалите. Историята помни такива случки. КТБ също даваше депозити с доста по-висока от средната лихва. Това е предпоставка за голяма печалба. На фона на предоставените данни, съществува ясно отчетлива тенденция в потребителското поведение на клиентите на българските банки в топ 5, според БНБ. Българският банков клиент има по-голямо

доверие в банките, разполагащи с голям актив. Той рядко се интересува от кредитния рейтинг на финансовата институция. След фалита на КТБ, клиентите преориентираха своите интереси в посока сигурност, а не доходност. Доказателство за тезата е фактът, че втората по активи банка, а именно ДСК предоставя доходност за стандартен депозит с матуритет от 12 месеца за 0.01%.

Същевременно при този нисък лихвен процент, българските ипотечни кредити са с най-висока лихва от целия Европейски съюз. Лихвеният процент за ипотечен кредит в България е 7.3%, при 1.1% в Германия и Турция, 1.8% в Швейцария и Швеция, малко над 2% във Франция, Чехия, Белгия. Наред с това е факт и обстоятелството, че българските ипотечни кредити са и кредитите с най-дълъг период на изплащане, според изследване на ЕРА Европа. От графика №8 могат да се проследят лихвените проценти за ипотечното кредитиране. По данни на същата агенция, България

е на първо място по цена на банковите пари за ипотечни. По официални данни на БНБ, средният лихвен процент е 1.38%. По данни на една от най-престижните и най-голямата в ЕС агенция за недвижими имоти е видно, че маржът на печалба на банките от този тип кредитиране, съпоставени с цената на превлечените депозитите е над 5 пъти. Банките в топ 5 имат по-висок марж на печалба, заради евтиното привличане на банкови пари. Като съпоставим привлечените депозити от банка ДСК, които са на стойност от 0.01% и средния лихвен процент на ипотечни кредити, става възможен марж на печалба от 730 пъти или 7300%. Обстоятелството превръща банковите пари в много скъп ресурс като достъп и едновременно с това в евтин ресурс за привличане.

Ограниченият достъп до кредитиране, високата цена на банковите пари, закъснялата политика на БНБ по отношение на отрицателния лихвен процент и предпочитанието на банките за свръх ликвиден резерв в БНБ е причина за застой в икономиката. В следствие на тази политика, хората имат консервативно поведение по отношение на потреблението. За периода януари 2013г. до януари 2016г. по данни на НСИ, инфлацията (дефлация) е в размер на -3.2%, което затвърждава икономическата ларгия и възможностите за раздвижване. Причина за посочената тенденция е и фактът, че банките дават превес на корпоративното кредитиране за сметка на потребителското кредитиране. Наличието на свободен паричен ресурс в хората би довело до

увеличение на потреблението, а от там до по-високо производство и развитие на бизнеса. Задълбочаващата се криза може да бъде преодоляна чрез пренасочване на банковите пари към индивидуалните клиенти при условия и достъп, позволяващ превръщането им в свободен икономически ресурс, готов да излезе директно на пазара, под формата на различно потребление на стоки и услуги.

Пречка за икономическо развитие е и начинът, по който се извършва и типа корпоративно финансиране. Основният фактор за растеж е достъпа до финансиране на търговско намерение, търговски проект, което според Джон Мейнард Кейнз е основен фактор за икономическо развитие. Достъпът до банковите пари срещу обещание за развитие на успешна бъдеща дейност “дава възможност на предприемачите да вървят уверено напред” според Кейнз. У нас и най-добрите фирмени намерения могат да бъдат реализирани само при условие, че други такива са реализирани вече от същия субект и достъпът до банковите пари е определен от наличен оборот за даден период от време. Далеч съм от мисълта за финансиране на бъдеща дейност без необходимите гаранции за финансово обезпечение, но не приемам наложената практика за пренебрегване на общото финансово състояние на даден клиент като съотношение на активи и пасиви, финансов потенциал, иновативност и др. за сметка на оборот.

Банковите пари са лесно достъпни, предвид своята универсалност, но се превръщат в скъп ресурс предвид съотношение доходност от депозитите и кредитите, дължимите такси и комисионни.

Банковите пари са средство за реализиране на предприемаческа идея и бизнес начинание. Истината е, че достъпът до тях е ограничен, в случай, че предприемачът вече няма работещ бизнес и определени търговски обороти.

Търговските банки подхождат индивидуално към своите клиенти, оценявайки финансовия им потенциал и поносим риск. В действителност, подходът е твърде консервативен. Оценява се преди всичко конкретния доход от предпочитаното от банките трудово правоотношение. Подценяването на доходи от други източници, активи превръщат достъпа до банковите пари в ограничена възможност на клиенти с добра финансова оценка.

Банковите пари като възможност и реалност са две все още различни показателя в днешната ни реалност. Последното пречи не само на реализирането на ефективна парична политика, а и на цялата икономика.

Банковите пари като възможност	Банковите пари като реалност
<p>Лесен достъп – принципно всеки пълнолетен гражданин без наложени ограничения може да отвори вратата на банковия салон на всяка една търговска банка и да поиска кредитиране или да реализира депозит. Банковите продукти са разработени по начин, който е достъпен до широк кръг от клиенти.</p>	<p>Скъп финансов ресурс – банковите пари под формата на кредити са финансов ресурс с висока цена. Както бе отбелязано в настоящия доклад, лихвите по кредитите, в това число ипотечните са едни от най-високите. Този факт, заедно с дължимите такси и комисионни, превръщат банковите пари в скъп финансов ресурс. Едновременно с това е факт и ниската доходност по депозитите, като банковите пари, привлечени от търговските банки.</p> <p>Бюрократични процедури – необходимите документи за кредитиране са много като обем и време за набавяне, за по-голяма част от които е необходимо физическо присъствие и не могат да се ползват електронни услуги /изключваме бързите кредити/.</p>

Банковите пари като възможност	Банковите пари като реалност
<p>Масов продукт - всеки би могъл да се възползва от банковите пари. Банките са разработили продукти и услуги, подходящи за широк кръг от клиенти. Те не са само възможност, но и задължителен елемент за съществуване, особено за дейности в социалната сфера – плащане на осигуровки, получаване на обещетение, социални помощи, пенсии и др.</p>	<p>Ограничено финансиране Нужда от определен трудов стаж Не се интересуват от активите на кредитоискателя, а само от доходите</p>
<p>Ясни правила относно платежеспособността на клиентите</p>	<p>Липса на индивидуална оценка на цялостното финансово състояние на клиентите, в това число съотношение между активи/пасиви, личен финансов потенциал, различни източници на доходи</p>
<p>Унифицирани условия – ясни и утвърдени правила при използване на банковите пари</p>	<p>Клиентско сегментиране – банковите пари са различни за различните клиентски групи</p>
<p>Инвестиционно кредитиране – наличие на инвестиционно предложение и бизнес идея за реализиране</p>	<p>Реално вторично кредитиране – банките кредитират допълнителна инвестиция, тъй като първоначалната, без спазване на необходимите изисквания за оборот е неоправдан риск за финансовите институции</p>
<p>Възможност за стартиране на бизнес - няма как да се стартира и развива бизнес без финансов актив. Банковите пари са средство за реализиране на бизнес начинание.</p>	<p>Реално финансиране на вече съществуващ бизнес – у нас не се отпускат средства на базата на бизнес идея, колкото и добра да е тя. Търговските банки се интересуват от оборота и печалбата на търговското дружество, което означава, че за да се получи кредитиране за бизнес начинание, вече трябва да съществува такова и то да носи приходи.</p>
<p>Универсално средство за финансиране – банковите пари са най-универсалното средство за кредитиране.</p>	<p>Универсално средство за “финансиране” на самия банков продукт чрез високи лихви, такси, комисионни /виж графиката за печалбите на банките/</p>
<p>Индивидуална финансова оценка</p>	<p>Реално подценяване на реалното финансово състояние на клиента с основен превес на финансовите активи</p>
<p>Широка гама продукти, съобразени с нуждите и особеностите на клиентите</p>	<p>Консервативен подход – предпочитани са определен тип клиенти. За физическите лица, това са работещи на пълно работно време и съществуващ трудов договор. За юридическите лица, това са търговски дружества с висок оборот. Собствеността като актив при оценка на финансовото състояние на клиентите е подценяван показател.</p>
<p>Индивидуална оценка на риска</p>	<p>Липса на индивидуален подход</p>

Съвременните банкови пари са част от сложната система, наречена икономика. Те са продукт на човешкото развитие и условие за неговото съществуване. Превърнати във форма за кредитиране и спестяване, средство за развитие на бизнес и форма на обществено регулиране, банковите пари са част от днешното разбиране а свободен паричен ресурс. Те са средство и елемент от разбирането ни за свобода и зависимост. Те се превръщат едновременно в актив и пасив, в нова възможност и старо разочарование, в лична инициатива и държавна политика. Банковите пари са елемент и средство за парична политика, власт и ограничение, загуба и печалба, статистика и прогноза, механизъм за икономически анализ и средство за гъвкавост на системата, наречена икономическо общество.

Използвана литература

1. Дж. М. Кейнс: “Обща теория на заетостта, лихвата и парите” ([1936] 1991) София
2. НСИ - <http://www.nsi.bg/bg>
3. Информационен бюлетин на БНБ, за 2013,2014, 2015 и 2016
4. К10 най - добрите банки, Капитал
5. <http://www.investor.bg>
6. <http://www.capital.bg>
7. ЕРА Европа
8. Графика № 1,2,3,4,5,6,7 - данни от БНБ
9. Графика № 8 - ЕРА Европа
10. Таблица с лихвените проценти - <https://www.unicreditbulbank.bg/bg/index.htm>,
https://dskbank.bg/page/default.aspx?xml_id=/bg-BG/, <http://www.fibank.bg>,
<https://www.ubb.bg>,
https://online.rbb.bg/page/default.aspx?user_id=&session_id=&xml_id=/bg-BG/.login
11. <https://www.ecb.europa.eu/home/html/index.en.html>
12. <http://ec.europa.eu/eurostat>
13. <http://karollcapital.bg/blog/>
14. <http://www.bloomberg.com/europe>